

DE KERK IN HET MIDDEN

Wat kunnen wij leren van onze voorouders als het gaat om maatschappelijke voorzieningen en voorzieningenplanning?

De eerste buurt- en dorpshuizen waren de kerken. Aanvankelijk werden deze op initiatief van fraters gerealiseerd. Maar, later deden gemeenschappen dat op eigen initiatief. Kleine gemeenschappen op het platteland konden dit niet op eigen kracht doen. Zij zochten het in samenwerking met buurgemeenschappen.

Pragmatisch

De oudste des huis zochten contact met de voornaamsten in de gemeenschappen nabij hun eigen gehucht, ten minste als er geen vete was. Pragmatisch werden keuzes gemaakt. Geen twist over in wiens zijn dorp het kerkgebouw kwam te staan. Ergens tussen in werd het gebouw neergezet, ongeveer even ver weg van elke deelnemende gemeenschap. Niet elk gehucht een eigen kerk, maar een kerk midden in het landschap.

Multifunctioneel

Deze gebouwtjes hadden toen nog niet de naam, maar waren wel multifunctionele centra. Ze heette toen nog "kerk". Op zondag waren er diensten, door de week allerlei gemeenschapsactiviteiten en opvang voor daklozen. En, de chirurgijn hadden daar geen gasthuizen, kwakzalvers hadden toen nog geen praktijk aan huis en aderlating was zeker niet onbekend.

Meer maatschappelijke functies in de kerk

In Scheemda kreeg een plaatselijk kerkje naast zijn oude religieuze taken ook (weer) maatschappelijke functies. Hiervoor werd met gemeenschapsgeld van overheden het gebouw wat aangepast en konden er ook buurthuisactiviteiten en kleine concerten plaatsvinden. En de bloedbank maakte er periodiek gebruik van. Hierdoor ontstond een win-win-situatie. De gemeente was goedkoop uit bij het aanbieden van maatschappelijke voorzieningen en het kerkbestuur kon toch haar religieus centrum in stand houden.

Bereikbaarheid

Vanuit de verschillende gemeenschappen werd de kortste weg te voet genomen. Hier hebben we nu – met dank aan onze voorouders – als toeristisch- en recreatief product, leuke kerkenpaden aan over gehouden. In andere oorden is dat het effect geweest van schuilkerken. Maar, op het platteland ook door het pragmatisme om aan een kerkgebouw te komen en daar samen trots op te zijn. Maar, gaandeweg nam de omvang van de paden toe tot karresporen en in de moderne tijd straten.

Tegenwoordig bewegen we niet meer met paard en wagen. Afstanden zijn kleiner geworden. De ‘kerk’ is meer bereikbaar voor velen binnen een grotere actieradius. Daarmee heeft dat multifunctioneel centrum een groter bereik gekregen.

Verbinding en verplaatsing

De naam ‘verbindingsweg’ heeft in feite een diep symbolische betekenis. Langzaam maar zeker via een natuurlijk proces werd de samenwerking bezegeld door met elkaar verbonden te zijn als gemeenschappen. En, langs deze wegen ging men wonen en nieuwe bedrijven plaatsen. Hierdoor groeiden de gehuchten naar elkaar toe en raakten elkaar daar wat hen bindt, de Kerk als functioneel centrum.

De dorpen zoals ze nu zijn, zijn ontstaan door dat proces van ‘urbanisatie’. De woonplekken met maar paar huizen verdwenen en sloten zich aan bij deze nieuwe ‘conglomeraten’.

Niemand heeft een traan gelaten dat deze streekjes door een geleidelijk proces van de kaart zijn verdwenen. Dat er gehuchten verdwijnen is niet nieuw.

Een nieuw middelpunt

Door de dorpen Beerta, Finsterwolde en Blauwestad als één geheel te zien werd door middel van een structuurvisie een nieuw conglomeraat benoemd en op de kaart gezet. De verderop gelegen gehuchten en dorpjes werden daarmee satellieten van het nieuwe conglomeraat. Terwijl er al een proces was van ‘urbanisatie’ waarbij in deze satellieten het aantal inwoners afneemt en meer een trek is naar dat conglomeraat met voorzieningen. Ganzedijk was één van deze satellieten. Door de leegloop zijn daar woningen uit de markt gehaald. Dat er langzaam maar zeker gehuchten kleiner worden en misschien ooit verdwijnen is dan ook niet vreemd. Het is een herhaling van de geschiedenis, onderdeel van een continu proces van laten en nemen.

Dienstverlenende zone

In de loop der tijd stond de kerk niet meer alleen in het landschap. Omdat het een kruising is geworden van ‘verbindingswegen’ begon ook een herbergier met zijn activiteiten naast de kerk, en was er reden om met een markt te beginnen en kwam er een dorpsschooltje, de notaris daar wonen en de arts vestigde zich daar. Langzaam maar zeker ontstond er een dienstverlenende zone. Alleen zo noemde men dat toen nog niet zo.

Nieuw hart binnen nieuw conglomeraat

Daar waar de bebouwing van de bestaande dorpen Beerta en Finsterwolde en van het nieuwe dorp Blauwestad elkaar raken is een dienstverlenende zone ontstaan, als een nieuw hart binnen een nieuw conglomeraat, door daar maatschappelijk vastgoed te realiseren met verschillende maatschappelijke functies. Hierbij gaat het om een brede school, sporthal, zwembad, multifunctioneel centrum en een bibliotheek. Maar, ook een hulpverleningspost. Hierdoor was synergie mogelijk. En, de huisartsen bundelden vervolgens hun krachten om tot een gezondheidscentrum te komen, inclusief apotheek en tandarts. En, zijn in staat daar kleine ziekenhuishandelingen over te nemen. Zo ook dat de notaris zijn praktijk binnen deze zone plaatste. Ook de thuiszorg vestigde daar haar uitvalsbasis voor de gehele gemeente, waarmee de eerste stap werd gezet van dienstverlenende zone naar een woon-zorg-zone. Zeker als een Awbz-instelling daar komt en medegebruik maakt van het zwembad, bibliotheek en functioneel centrum. Nabij zijn en waren er al ook particuliere initiatieven.

Krimp

Bij bevolkingsdaling neemt het aantal schouders af om de lasten te dragen. De verschillende gemeenschappen komen daarmee voor dezelfde vraag te staan als hun voorouders. Als we geen eigen 'kerk' kunnen permitteren, waarom steken we onze koppen niet bij elkaar om tot samenwerking en afstemming met onze 'buren' te komen. Alleen – in tegenstelling tot vroeger – zijn deze lasten niet direct voelbaar binnen deze kleine gemeenschappen. De 'kerk' is niet meer hun bezit, het maatschappelijk vastgoed is vaak in handen van de overheid. Door terug te leggen bij de burgers neemt het bewustzijn en eigenschapsgevoel toe.

Minder en beter

Bij het inrichten van een nieuwe dienstverleningszone met nieuw maatschappelijk vastgoed met maatschappelijke functies op een hoger niveau, zijn tegelijk alle – veelal kwalitatief slechte – voorzieningen af gestoten door de gemeente. Gemeenschappen die dit wilden overnemen, al dan niet met een uitbater, kregen de sleutel, maar vaak geen subsidies. Zij waren volledig verantwoordelijk voor hun eigen 'kerk'. Sommigen redden het, ander niet en bestaat niet meer. Sommige hebben met een buur gehucht samenwerking zocht of met een sportvereniging met een kantine.

Het dorp is niet 'het middelpunt van de aarde'. En, sociale netwerken zijn niet meer geografisch van aard. Grenzen zijn vervaagd, afstand speelt geen rol. Hierdoor staat de 'kerk' in het midden, maar dat zwaartepunt ligt wel ergens anders dan voorheen.

Auke ten Hoeve, adviseur *Bevolkingsdaling met beleid*
 Voorheen wethouder van de krimp gemeente Reiderland en
 stuurgroeplid Ganzedijk (landelijk symbool voor het
 Krimpvraagstuk)

www.bevolkingsdalingmetbeleid.nl

Artikel: De kerk in het midden (maart 2012)